

Rahim içi araç (RIA) uygulaması için başvuranların bilgi düzeyleri*

Patient's knowledge level about intrauterin device application

Can Öner¹, Binali Çatak², Berrin Telatar³

Özet

Amaç: Aile Planlaması (AP) yöntemlerindeki gelişme ve erişilebilirlikteki kolaylığa rağmen istenmeyen gebelikler halen önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bunun en önemli nedeni yöntemlerle ilgili yeterli düzeyde bilgiye sahip olunmaması ve yöntemlerin yanlış kullanılmasıdır. Yapılan çalışmalar, yöntem seçiminde danışmanlık hizmetlerinin yeterince verilmediğini ve kişilerin bilinçli olarak yöntem seçimi yapmadıklarını göstermektedir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu çalışma Pendik Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi'nde 2012 yılı Mayıs-Ağustos ayları arasında RIA uygulaması için başvuran 201 ardışık kadın ile yapılmıştır. Kadınlara danışmanlık hizmeti verilmeden önce oluşturulmuş bir anket formu yüz yüze görüşme ile doldurulmuştur. Veriler SPSS 16.0 programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Çalışmaya katılan kadınların yaş ortalaması 32.32±7.95 idi. RIA uygulamasına başvuran kadınların büyük çoğunluğu 10 yıl ve üzeri süredir evli idi (%66.2). Rahim içi Araç öncesi modern yöntem (Doğum kontrol hapsi, kondom vs) kullananların oranı %46.3 olarak bulunmuştur. Mevcut yöntemin terk edilmesinde en önemli faktör RIA'nın daha güvenilir olmasıdır (n=141, %70.1). Öte yandan mevcut kullanılan yöntemin kondom olduğu kadınlarda eş isteği ile yöntem bırakma da önemli oranlardadır (p<0.05). Yapılan çalışmada kadınların RIA uygulaması, takibi ve kontrol aşamaları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür.

Sonuç: Yapılan çalışmada elde edilen bulgular RIA uygulaması için Aile Planlaması Merkezine başvuran kadınların RIA ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığını düşündürmektedir. Bu durum literatürdeki bilgilerle uyumludur. Kadınların RIA ile ilgili en az görülen yan etkiler hakkında bilgi sahibi olmasına karşın, etki mekanizması veya kontrol zamanları, koruyuculuğu vs gibi konularda bilgi sahibi olmaması RIA uygulamalarının seçimini kısıtlıyor olabilir. Sonuç olarak aile planlaması yöntemlerinin bilinirliğinin artırılması için toplum temelli eğitim çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Anahtar sözcükler: Rahimiçi araç, bilgi, danışmanlık.

Summary

Objective: Beside the improvements in family planning methods and their accessibility, unwanted pregnancies are one of the important public health problems. Main causes of these problem are insufficient knowledge of people about family planning and misusage of methods. Many of the studies revealed that counseling services couldn't provide adequate information about appropriate choice of methods and selection of methods are done unconsciously.

Methods: This descriptive study was carried on 201 consecutive women attended to Pendik Family Planning Center during May-August 2012 for Intra Uterine Device (IUD) application. Before giving consultation about family planning, all members of the study were invited to complete our questionnaire face to face. Data were analyzed with SPSS 16.0 programme.

Results: The mean age of the women was 32.32±7.95 years. Most of the women were married for 10 year or more (66.2%). 46.3% of the women were using modern family planning methods (oral contraceptives, preservative, etc.) before IUD. The most frequent cause to give up the present method was reliability (n=141, 70.1%) of IUD. Moreover partner's desire was an important factor in condom users (p<0.05). In this study, it is showed that; women don't have sufficient knowledge about the application, follow up and controlling processes of IUD.

Conclusions: This study shows that women attending Family Planning Center do not have adequate knowledge about IUD. This result is in concordance with the previous studies in the literature. Although most of the women knew rare side effects of IUD, they didn't know mechanisms of action, effectivity and follow up procedures and this could be the reason of limited usage of IUD. In conclusion population based education programmes are needed for increasing the knowledge about family planning method.

Key words: Intrauterin device, knowledge, consultation.

*Bu çalışma 27-28 Nisan 2013 tarihinde 8. İstanbul Aile Hekimliği Kongresinde poster olarak sunulmuştur.

¹ İstanbul Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Yrd. Doç. Dr., İstanbul

² Bursa Halk Sağlığı Müdürlüğü, Uzm. Dr., Bursa

³ İstanbul Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Doç. Dr., İstanbul

İstenmeyen gebelikler gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde halen halk sağlığı açısından önemini korumaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yılda üç milyondan fazla istemsiz gebeliğin meydana geldiği ve bunun toplam gebelikler içerisinde %49 gibi azımsanması mümkün olmayan bir oranda olduğu bildirilmektedir.^[1] Ülkemizde yılda 2 milyon dolayında gebelik gerçekleşmekte ve bu gebeliklerin 284 bin kadarı istemli düşükle sonuçlanmaktadır.^[2] İstemsiz gebelikler gebeliği önleyici hiç bir yöntem kullanılmaması veya yöntemin yanlış kullanımı, nadiren de yöntem başarısızlığı nedeniyle olmaktadır.

Dünyada 1909 yılında kullanıma sunulmuş olan Rahim İçi Araç (RİA), Türkiye'de modern aile planlaması yöntemleri içinde en sık kullanılanıdır.^[3] Uygulama kolaylığı bakımından genellikle menstrüasyon sırasında veya sonuna doğru yerleştirilmekte, ancak kadının gebe olmadığına kesin olarak gösterildiği her dönemde RİA uygulanabilmektedir. Son dönemlerde progesteron içeren RİA'lar yaygın olarak kullanıma girmiş olup içerdikleri progesteron nedeni ile kontraseptif etkilerinin yanında adet ağrısında azalma, menstrüasyon miktarında azalma ve süresinde kısalma etkileri de olmaktadır. RİA etkinliğini zigotun uterus duvarına implantasyonunu engelleyerek göstermekte ve 10 yıla kadar korunma sağlayabilmektedir. Geriye dönüşümlü, emniyetli ve kontraseptif etkisi yüksektir. Yöntemin başarısızlık oranları değişik çalışmalarda yaklaşık olarak %0.8 ile %3.2 arasında verilmektedir.^[4] En sık başarısızlık nedeni RİA'nın doğru yerleştirilememesi veya kaymasıdır.

Uzun dönemli ve etkin kullanımı yöntemin bilinçli seçilmesiyle ilişkilidir. Yöntem kullanımından önce verilecek danışmanlık hizmeti sonucunda hem gönüllü hem de bilinçli bir seçim gerçekleşebilecektir. Ülkemizde yapılan çalışmalar yöntem seçiminde danışmanlık hizmetlerinin yeterli olmadığını ve kişilerin bilinçli olarak yöntem seçimi yapmadıklarını göstermektedir.^[5,6]

Bu çalışmada RİA uygulanması amacıyla Aile Planlaması Merkezine başvuran hastaların tercih ettikleri bu yöntemle ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın evrenini İstanbul ili Pendik ilçesinde bulunan Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (AÇS/AP) Merkezinden aile planlaması hizmeti alan kadınlar oluşturmuştur. Haziran 2012-Ağustos 2012 tarihleri arasında bu merkeze RİA uygulaması için başvuran tüm kadınların çalışmaya alınması amaçlanmıştır. Bahsi geçen dönem içerisinde merkeze 347 kadın RİA uygulaması için başvurmuş, bu başvurulardan çalışmaya katılmayı kabul eden 201 kadın çalışmaya alınmıştır (%57.9). RİA uygulaması dışında başka nedenlerle AÇS/AP Merkezine başvuran kadınlar çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Çalışma öncesi kadınların sözlü onamları alınmış, araştırmacılarca hazırlanan anket, danışmanlık hizmeti ve RİA uygulaması

yapılmadan önce katılımcılara uygulanmıştır. Hazırlanan anket formu üç ana kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda kadınların sosyo-demografik özellikleri, ikinci kısımda kadınların doğum geçmişleri ve mevcut kullandıkları doğum kontrol yöntemleri, üçüncü ve son kısımda ise RİA'yı seçim nedenleri, RİA ile ilgili duyduklarını ve bilgilerini değerlendiren sorular yer almıştır.

Veriler SPSS 16.0 istatistik programı ile incelenmiş, yıl-gilim ölçütleri (ortalama ve ortanca) ve merkezi yaygınlık ölçütleri (standart sapma, dağılım aralığı) kullanılmıştır. İstatistiksel değerlendirmelerde parametrik olmayan veriler ki-kare ve parametrik değerler student t testi ile analiz edilmiş ve p değeri <0.05 anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmamıza Pendik Aile Planlaması Merkezine Rahim İçi Araç (RİA) Uygulaması için başvuran 201 kadın alınmıştır. RİA uygulaması için başvuran 10 kadından 4'ü RİA'da kayma, 6'sı kanama nedeniyle yöntemi yenileme için başvurmuşlardır. Çalışmaya alınan kadınların ortalama yaşı 32.32 ± 7.95 ; ortalama gebelik sayısı 2.80 ± 1.42 ve ortalama doğum sayısı 2.34 ± 0.97 olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılan kadınların %30.3'ü (n=61) en az bir defa istenmeyen gebeliğe maruz kalmıştır. RİA uygulaması öncesi doğum kontrol yöntemleri açısından çalışmaya katılan kadınların 108'i (%53.7) korunmuyor veya geleneksel yöntemler kullanıyorken, 93'ü (%46.3) modern yöntemlerle korunmaktaydı. Modern yöntemlerden en sık kondom ve RİA kullanılmaktaydı. Katılımcılarda kondom kullanımı %82.7 (n=77) iken, RİA kullanan kişi oranı %6.5 (n=13) ve doğum kontrol hapı kullanan kişi oranı ise sadece %1.5'ti (n=3). Çalışmaya katılan kadınların özellikleri **Tablo 1**'de verilmiştir. Geleneksel yöntem kullanan kadınlarla modern yöntem kullanan kadınların yaş ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (31.63 ± 8.10 vs 33.12 ± 7.73). Yine ortalama gebelik sayıları, çocuk sayıları ve düşük sayıları açısından geleneksel yöntem kullanan kadınlarla, modern yöntem kullanan kadınlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (p>0.05).

Geleneksel yöntem kullanan kadınların büyük çoğunluğu bu yöntemi güvenilir olmadığı için terk etmekteydi (%98.1; n=106). Öte yandan kondom kullanıcılarının %42.1'i (n=35) RİA'yı daha güvenilir bulduğu için, %13.3'ü (n=11) RİA'nın daha etkin bir yöntem olduğunu düşündüğü için seçmişti. Kondom kullanıcılarının 14'ü istenmeyen gebeliğe maruz kalmıştı. Bu 14 katılımcının 10'u kondomdan RİA'ya geçiş için güvenilirlik ve etkililiği neden olarak göstermişti. Mevcut yöntemin terk edilme nedenleri **Tablo 2**'de derlenmiştir.

RİA uygulaması öncesi kadınların RİA ile ilgili çevrelerinden duydukları incelendiğinde; en sık ifade edilen duyum %30.3 (n=61) "RİA ile de gebe kalınabileceği" iken, en az duyum %3 (n=6) ile "RİA'nın enfeksiyon yapabile-

Tablo 1. Çalışmaya katılanların demografik ve obstetrik verileri

		Tüm grup	RIA öncesi geleneksel yöntem kullananlar (n=108)	RIA öncesi modern yöntem kullananlar (n=93)	p değeri
Yaş (yıl)		32.3±7.9	31.6±8.1	33.1±7.3	>0.05
Eğitim (yıl)	≤8 yıl	%64.1 (n=129)	%71.2 (n=77)	%55.9 (n=52)	0.024
	8 yıl üstü	%35.8 (n=72)	%28.8 (n=31)	%44.1 (n=43)	
Evlilik süresi (yıl)	≤10 yıl	%31.8 (n=64)	%38.8 (n=42)	%30.1 (n=22)	>0.05
	10 yıl üstü	%68.1 (n=137)	%61.2 (n=66)	%69.9 (n=71)	
Gebelik sayısı		2.8±1.4	2.7±1.5	2.8±1.2	>0.05
Doğum sayısı		2.3±0.9	2.2±0.9	2.4±0.9	
Spontan düşük sayısı		0.26 ±0.6	0.2±0.5	0.2±0.6	0.026
Küretaj sayısı		0.19 ±0.52	0.2±0.6	0.1±3.9	
Istenmeyen gebelik öyküsü		%30.3 (n=61)	%37.03 (n=40)	%22.58 (n=21)	

ceği” idi. Kadınların RİA ile ilgili çevrelerinden duydukları **Tablo 3**’te derlenmiştir.

Çalışmada kadınların RİA ile ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 3’ü RİA uygulaması, 2’si RİA takibi ve 3’ü RİA’nın komplikasyonları ile ilgili sorular yöneltildi. Her doğru soru için bir puan verilecek şekilde azami 8 ve asgari 0 puan üzerinden puantaj yapıldı. Bu sorular ve doğru yanıt verenlerin oranı **Tablo 4**’te derlenmiştir. Çalışmaya katılan kadınların ortalama puanı 3.45±1.33 olarak bulundu. Puanlar bakımından geleneksel yöntem kullananlarla modern yöntem kullananlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p=0.52). Yaş ile puan arasında negatif bir korelasyon saptanmıştır (r= -0.15; p=0.03).

Tartışma

İstemsiz gebelikler gebeliği önleyici hiç bir yöntem kullanılmaması, yöntemin düzensiz ya da hatalı kullanımı ya da yöntem başarısızlığı nedeni ile meydana gelmektedir.^[2] Çalışmamızda geleneksel yöntem kullanan kadın oranı %53.7 olarak bulunmuştur. Bu yöneme başarısızlık ve yöntem kullanımındaki aksamalar nedeni ile olabilecekleri de eklediğimizde, başvuru sırasında kadınların yarısından fazlasının istemsiz gebelik açısından risk altında olduğu anlaşılmaktadır. RİA uygulamasına başvuran kadınların 61’inin (%30.34) istenmeyen gebelik öyküsü, 30’unun (%14.9) bir ve üstü küretaj öyküsü bulunmaktaydı. Küretaj olan kadınlardan büyük bir bölümü 30 yaş ve üstündeydi (n=26, %86.6). Bu durum etkin bir yöntem kullanılmaması nedeniyle istemsiz gebeliklerin artmasının bir sonucu olabilir.

RİA öncesi kullanılan yöntemler açısından modern yöntemleri kullananların sayısı yarıdan azdır. Kadınların çok büyük bir kısmı RİA’yı etkin bir doğum kontrol yöntemi olduğu için seçmektedir. Kondom kullanıcıları arasında da RİA’nın daha güvenilir ve etkin olduğuna inanarak kullandığı yöntemi terk eden kadınların oranı yüksektir.

Mevcut kullanılan yöntemi terk nedenleri arasında “eş isteği” azımsanmayacak orandadır (%16). Eş isteği ile

mevcut yöntemi terk edenlerin büyük çoğunluğu kondom kullanıcısıdır. Aile Planlaması yöntemlerinde karar verme sürecinde eş katkısı ile ilgili Avrupa’da yapılan bir çalışmada, eşin RİA kullanımı kararına etkisi olmadığı, ancak ortak karar verme oranının %17.9 olduğu saptanmıştır.^[7]

Kadınların RİA uygulamaları ile ilgili çevrelerinden duydukları daha çok RİA ile gebe kalılabileceği ve RİA’nın adet düzensizliği yapabileceği şeklindedir. RİA uygulaması sonrası sık olarak karşılaşılan enfeksiyon ve kasık ağrısına neden olma gibi yan etkiler daha düşük oranda ifade edilmiştir. Türkiye’de yapılan bir çalışmada RİA uygulaması için başvuran kadınların çevreden duydukları sorgulanmış ve olumlu veya olumsuz bir ifade duymayanların oranı %14 olarak belirlenmiştir.^[8] Katılımcıların RİA konusundaki duyularına ilişkin sonuçlarımız başka çalışmalarda bulunan değerlerden daha yüksektir.^[8,9]

Tablo 2. Mevcut yöntemin terk edilme nedenleri

Terk edilme nedeni	Geleneksel yöntem (n=108)	Kondom (n=77)	p değeri
Güvenilir olmaması	%98.1 (n=106)	%45.5 (n=35)	0.000
Eşinin istememesi	%1.8 (n=2)	%39.0 (n=30)	
RIA’nın daha etkin olması	0	%14.3 (n=11)	
Diğer	0	%1.2 (n=1)	

Tablo 3. Kadınların RİA ile ilgili duyuları

RİA hakkında çevreden duyulanlar	n	%
RIA ile gebe kalılabileceğini duydum	61	30.3
RIA’nın adet düzensizliği yapabileceğini duydum	59	29.4
RIA’nın kasık ağrısı yapabileceğini duydum	49	24.4
RIA’nın karın içine kaçabileceğini duydum	19	9.5
Hiçbir şey duymadım	7	3.5
RIA’nın enfeksiyon yapabileceğini duydum	6	3

Tablo 4. Kadınların RİA ile ilgili bilgi düzeyleri

	Sorgulanan bilgi	Doğru yanıtlayanlar	
		n	%
Uygulama	RIA takılması için en uygun zaman nedir?	162	80.6
	RIA gebeliği nasıl engellemektedir?	19	9.5
	RIA ile ne kadar süre korunulabilir?	165	82.1
Takip	RIA nasıl kontrol edilmelidir?	160	79.6
	RIA ne zaman kontrol edilmelidir?	106	52.7
Yan etki komplikasyon	RIA kimlere uygulanamaz?	129	64.2
	RIA karın içine kaçabilir mi?	104	51.7
	RIA ile gebe kalma ihtimali var mıdır?	22	10.9

Elazığ'da RİA kullananlarda yapılan bir çalışmada benzer şekilde en yoğun RİA kullanma yaş aralığı 20-29 olarak belirtilmiştir (%49.6).^[10] TNSA 2008'e göre modern aile planlaması yöntemlerinden en çok bilinen yöntem olan RİA'nın (%98) en yoğun kullanımı 30-39 yaş aralığında gerçekleşmektedir (%41.8). 20 yaş altı RİA kullanımı oranı aynı çalışmada %3.8 ve 40 yaş üstü RİA kullanımı ise %31.2 olarak bildirilmektedir.^[3] Bizim çalışmamızdaki 20-30 yaş arası yığılmanın bölgemizdeki kadın nüfusun daha genç olmasından kaynaklandığını düşünüyoruz.

Kadınların RİA uygulamaları, takibi ve yan etkileri hakkındaki mevcut bilgileri incelendiğinde; kadınların RİA'nın etki mekanizması hakkında yanlış bilgilere sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan azımsanmayacak oranda bir grubun RİA takip zamanları ile RİA'nın nadir yan etkileri hakkında fikri olmadığı, yan etki ve komplikasyon grubunda yine önemli bir grup saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada RİA uygulaması için başvuran kadınların RİA ile ilgili bilgi düzeyleri 10 soru üzerinden değerlendirilmiş ve 5 ve üstü doğru yanıt veren kadın oranı %17 olarak bildirilmiştir.^[8] Bir başka çalışmada ise RİA'nın etki mekanizması hakkında herhangi bir fikri olmayan kadın oranı %32.7 olarak verilmiştir.^[11]

Yapılan çalışmada elde edilen bulgular RİA uygulaması için Aile Planlaması Merkezine başvuran kadınların RİA ile ilgili yeterli bilgilerinin olmadığını düşündürmektedir. Kadınlar, RİA ile ilgili en az görülen yan etki ve komplikasyonlar hakkında bilgi sahibi iken, uygulama sonrası daha sık görülen yan etki ve komplikasyonlarla ilgili bilgi sahibi değildiler. Bu durumun çevre veya basın yolu ile edi-

nilen bilgiler nedeniyle oluştuğunu düşünmekteyiz. Bu konuda ankette bir sorgulama yapılmamış olması makalemizin zayıf yanıdır. Ciddi fakat nadir görülen bu yan etki/ komplikasyonlar kadınların RİA'ya olan ilgisini azaltıyor olabilir. Bu nedenle toplum temelli aile planlaması eğitimlerinin verilmesinin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Makalenin bir kontrol grubunun bulunması, çalışmanın sonuçlarının RİA kullanmayanlar ile karşılaştırılması açısından önemliydi. Ancak böyle bir karşılaştırma ile kadınları RİA'ya yönlendiren nedenleri bulmak ve tartışmak mümkün olabiliirdi. Kontrol grubunun bulunmaması çalışmanın tanımlayıcı nitelikten öteye gitmesinin önündeki en önemli engeldir.

Kaynaklar

1. Gichangi PB, Karanja JG, Kigundu CS, Fonck K, Temmerman M. Knowledge, attitudes and practices regarding emergency contraception among nurses and nursing students in two hospitals in Nairobi, Kenya. *Contraception* 1999;59:253-6.
2. Tekiner SA, Çetin F, Ceyhan AG, Kafkaslı A. Planlanmamış gebelikler ile kontraseptif yöntemler arasındaki ilişki. *Dirim* 2010;85:65-71.
3. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü; 2009.
4. Koyucuer A. Kontrasepsiyon ve Türkiye'de durum. *STED* 2004;13:455-8.
5. Babadağlı BD, Şahin S. Sakarya Doğum ve Çocuk Bakımevi ile SSK İzmit Hastanesi'nde doğurganlık dönemi kadınların aile planlaması ve danışmanlığı konusunda bilgi ve tutumlarının karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2006;1:51-63.
6. Büyükbayrak EE, Kars B, Karşıdağ AYK, ve ark. Aile planlaması yöntemleri ile ilgili tutumların etkin aile planlaması danışmanlık hizmeti öncesi ve sonrasında karşılaştırılması. *TJOD Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Dergisi* 2010;7:228-34.
7. Irala de J, Osorio A, Carlos S, Burgo LC. Choice of birth control methods among European women and the role of partners and providers. *Contraception* 2011;84:558-64.
8. Bayram F, Ogur P, Cevrioğlu AS, Özyürek P. Aile planlaması merkezine başvuran kadınların rahim içi araç hakkındaki bilgi seviyelerinin değerlendirilmesi. *Kocatepe Tıp Dergisi* 2002;2:143-50.
9. Gutin AS, Mlobeli R, Moss M, Buga G, Morroni C. Survey of knowledge, attitudes and practices surrounding the intrauterine device in South Africa. *Contraception* 2011;83:145-50.
10. Yücel O, Yücel N, Kaya H. Elazığ yöresinde doğurgan çağdaki evli kadınların AP uygulamalarına ilişkin bir çalışma. *Kadın Doğum Dergisi* 1995;11:91-4.
11. Burgo LC, Mikolajczyk RT, Osorio A, Carlos S, Errasti T, Irala de J. Knowledge and beliefs about mechanism of action of birth control methods among European women. *Contraception* 2012;85:69-77.

Geliş tarihi: 11.07.2013

Kabul tarihi: 03.12.2013

Çevrimiçi yayın tarihi: 10.01.2014

Çıkar çatışması:

Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

İletişim adresi:

Yrd. Doç. Dr. Can Öner

İstanbul Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi,

Aile Hekimliği Anabilim Dalı, İstanbul

e-posta: trcanoner@yahoo.com